

Hallintovaliokunnalle**Opetus- ja kulttuuriministeriön vastaus hallintovaliokunnan kysymykseen****Turvallisuus ja väkivaltaan puuttuminen peruskouluissa**

Keinoja kiusaamiseen puuttumiseksi on olemassa ja on tärkeää, että koko keinovalikoima tunnetaan kouluissa ja kunnissa, jotta sitä voidaan hyödyntää tehokkaasti.

Koulun tulee olla jokaiselle lapselle turvallinen paikka ja perusopetuslain (628/1998, jäljempänä myös POL) 29 §:n mukaisesti opetukseen osallistuvalla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön. Opetusta järjestettäessä on koko kouluyhteisön turvallisuuden takaaminen toiminnan keskeinen perusta. Turvallisuus kouluissa on keskeinen osa hyvinvointia ja kiusaamiseen sekä väkivaltaan tulee viipymättä puuttua.

Lähtökohtana kiusaamisen ja väkivallan ehkäisemiselle onkin, että opetuksen järjestäjillä ja kouluilla on velvollisuus turvata lapsille ja nuorille turvallinen opiskeluympäristö. Opetuksen järjestäjällä on pitkittyneissä kiusaamistapauksissa velvollisuus arvioida myös lastensuojelulain (417/2007) 25 §:n mukaisesti lastensuojeluilmoituksen tekemisen tarpeellisuutta.

Lisäksi huomioitavaksi tulee perusopetuslain 35 §:ssä säädetyt oppilaan velvollisuudet. Pykälän 2 momentin mukaan oppilaan on suoritettava tehtävänsä tunnollisesti ja käyttäytyttävä asiallisesti. Oppilaan on käyttäytyttävä muita kiusaamatta ja syrjimättä sekä toimittava siten, ettei hän vaaranna muiden oppilaiden, kouluyhteisön tai opiskeluympäristön turvallisuutta tai terveyttä.

Kiusaamistilanteen ovat usein monimutkaisia ja yhden selkeän kiusaajan osoittaminen voi monissa tilanteissa olla vaikeaa, koska kiusaaminen liittyy ryhmän laajempaan dynamiikkaan. Sen vuoksi kiusaamisen ehkäiseminen vaatii aina työtä opetusryhmässä syntyneiden haitallisten toimintatapojen purkamiseksi. Kun ongelmat on tunnistettu, tarvitaan opettajan lisäksi myös opiskeluhoollon sekä vaikeissa tapauksissa myös sosiaalihuollon työpanosta.

Opiskeluhoollon yhtenä tehtävänä on ehkäistä ongelmien syntymistä. Yhteisöllisen opiskeluhoollon lisäksi jokaisella oppilaalla on tarvittaessa oikeus yksilökohtaiseen opiskeluhooltoon, jota toteutetaan muun muassa kuraattori- ja psykologipalveluilla.

Oppilaan tuen lisäksi peruskouluilla on käytössään joukko kurinpidollisia ja muun tyyppisiä keinoja. Opetusryhmän vaihtamista koulun sisällä käytetään kouluissa usein työrauhan palauttamiseksi. Kurinpidollisen keinovalikoiman alkupäässä kiusaamiseen voidaan puuttua kasvatuskeskustelun (POL 35 a §) tai jälki-istunnon avulla (POL 36 §). Tarvittaessa haitallisesti käyttäytyvältä oppilaalta voidaan myös evätä opetukseen osallistuminen jäljellä olevan

koulupäivän ajaksi. *Jos on olemassa vaara, että toisen oppilaan taikka koulussa tai muussa opetustilassa työskentelevän henkilön turvallisuus kärsii oppilaan väkivaltaisen tai uhkaavan käyttäytymisen vuoksi taikka opetus tai siihen liittyvä toiminta vaikeutuu kohtuuttomasti oppilaan häiritsevän käyttäytymisen vuoksi, oppilaan osallistuminen opetukseen voidaan evätä enintään jäljellä olevan työpäivän ajaksi. Oppilaan osallistuminen opetukseen voidaan edellä mainitulla perusteella evätä myös seuraavaksi työpäiväksi, mikäli opetuksen järjestäjä tarvitsee aikaa suunnitella oppilaan paluuta takaisin opetukseen ja tarjota oppilaalle oppilashuollon palveluita sekä tukea turvallista paluuta opetukseen. Epäämisen aikana oppilaalle on järjestettävä 36 h §:ssä tarkoitettuna oppilashuoltona mahdollisuus keskustella henkilökohtaisesti oppilashuollon psykologin tai kuraattorin kanssa. Lisäksi oppilaalle on järjestettävä muu hänen tarvitsemansa tuki epäämisen aikana ja oppilaan palatessa opetukseen. Oppilaalle tehdään suunnitelma opetukseen palaamisen tukemiseksi (POL 36 c §).*

Vakavimmissa tapauksissa oppilas voidaan erottaa koulusta määräaikaaisesti. *Määräaikaaisesta erottamisesta päättää opetuksen järjestäjän asianomainen monijäseninen toimielin. Sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen edustuksesta käsiteltäessä oppivelvollisen lapsen koulusta erottamista koskevaa asiaa säädetään lastensuojelulain 24 §:n 2 momentissa. Kirjallisen varoituksen antamisesta voi opetuksen järjestäjän niin päättäessä päättää myös koulun rehtori. (POL 36 a § 7 mom). Kun oppilas on käyttäytynyt niin väkivaltaisesti tai uhkaavasti, että toisen oppilaan tai koulussa tai muussa opetustilassa työskentelevän henkilön turvallisuus on kärsinyt tai vakavasti vaarantunut, ja on olemassa ilmeinen vaara, että väkivaltainen tai uhkaava käyttäytyminen toistuu, määräaikainen erottaminen voidaan panna täytäntöön sen estämättä, ettei päätös ole lainvoimainen (POL 36 a § 4 mom).*

Opetuksen järjestäjän on huolehdittava siitä, että oppilaalle, jolle on määrätty kirjallinen varoitus tai joka on erotettu määräajaksi tai joka on määrätty poistumaan 36 b §:n 1 momentin mukaisesti tai jolta opetus on evätty jäljellä olevan työpäivän ajaksi ja enintään seuraavaksi työpäiväksi 36 c §:n nojalla, järjestetään tarvittava oppilashuolto. (POL 36 h §)

Mikäli kurinpidolliset ja opiskeluhuollolliset keinot on käytetty, eikä toivottua muutosta oppilaan käytöksessä ole tapahtunut, siirto toiseen kouluun voidaan tehdä huoltajien suostumuksella.

On kuitenkin hyvä huomata, että kurinpidolliset toimet yksin eivät voi korvata kiusaamisen juurisyihin puuttumista. Niillä on kuitenkin paikkansa keinovalikoimassa, jotta turvallinen oppimisympäristö saadaan taattua myös vaikeissa tilanteissa.

Kaikkiin kiusaamisen ja väkivallan muotoihin ja ilmiöihin tulee puuttua, jotta kiusaaminen ja väkivalta saadaan päättymään. Kiusaamiseen ja väkivaltaan puuttuminen edellyttää, että aikuiset tunnistavat kiusaamisen ja väkivallan eri muodot ja ottavat ne rohkeasti puheeksi. Mitä varhaisemmassa vaiheessa lapsen kehitykselle haitallisiin ilmiöihin päästään puuttumaan, sen parempi. Kiusaamisen ja väkivallan ehkäisy ja niihin puuttuminen ei ole vain

yksittäisen opettajan tehtävä, vaan se vaatii koko kouluyhteisön ja eri viranomaisten yhteistyötä. Ammattilaisilla on velvollisuus toimia, tehdä tarvittavat ilmoitukset ja ohjata oppilas avun piiriin. Sekä uhri että tekijä tarvitsevat yksilöllistä tukea sekä tarvittavien palveluiden piiriin ohjaamista ja muita toimenpiteitä. On tärkeää myös ymmärtää kiusaamisen ja väkivallan taustalla olevat syyt, kuten oppimisen haasteet tai sosiaaliset vaikeudet, jotta apu voidaan kohdentaa oikein.

Kiusaamisen ja väkivallan ehkäisyssä koulujen ensisijainen tehtävä on tunnistaa ilmiöt ja niihin vaikuttavat tekijät ajoissa. Tunnistamisen pohjalta koulujen tulee toteuttaa ennaltaehkäiseviä toimia, jotka edistävät turvallista ja yhteisöllistä oppimisympäristöä kaikille. Ilmiöinä kiusaaminen ja väkivalta voivat ilmetä monimuotoisesti ja eri tavoin eri kouluyhteisöissä. Koulussa rehtorilla ja opettajalla on velvollisuus puuttua havaitsemaansa kiusaamisen ja väkivaltaan. Koulun opettajan tai rehtorin tulee ilmoittaa tietoonsa tulleesta oppimisympäristössä tai koulumatkalla tapahtuneesta häirinnästä, kiusaamisesta, syrjinnästä tai väkivallasta niistä epäillyn ja niiden kohteena olevan oppilaan huoltajalle tai muulle lailliselle edustajalle. Koulun toimintakulttuurin tulee tukea jokaisen koulun henkilöstöön kuuluvan velvollisuutta ja rohkeutta puuttua kiusaamis- ja väkivaltatilanteisiin. Huoltajalle ilmoitettaessa, rehtorilla ja opettajalla on oikeus kertoa, keitä oppilaita kiusaamisepäily koskee eli sekä kiusaamisesta epäillyn että kiusatun nimet. Puuttumistilanteet ja niihin liittyvät keskustelut huoltajien kanssa voivat olla vaativia ja opettaja tarvitsee niihin rehtorin ja koko kouluyhteisön tuen.

Puuttumiseen tulee luoda toimintamallit, ja niistä on tärkeää viestiä myös oppilaille ja huoltajille, jolloin tietoisuus toimintamalleista voi osaltaan ehkäistä kiusaamista ja väkivaltaa. Pelkästään tai pääosin rankaisemiseen perustuvat puuttumiskeinot on todettu vaikutuksiltaan tehottomiksi. Välittömän reagoinnin, väliintulon ja tilanteiden selvittämisen lisäksi puuttuminen voi tarkoittaa myös esimerkiksi sitä, että opetuksessa otetaan käyttöön uusia pedagogisia ja didaktisia ratkaisuja, opetusryhmä jaetaan pienempiin yksiköihin, oppilaalle annetaan tukitoimia, tai henkilöstöä lisätään opetusryhmiin ja välitunneille. Käyttäytymisen myönteistä kehittymistä huomioidaan positiivisesti kannustaen.

(Linkki Opetushallituksen verkkosivuille: <https://www.oph.fi/fi/teemat-ja-kehittaminen/kiusaamiseen-ja-vakivaltaan-puuttuminen>)

Oppilasta koskevan henkilötiedon luovuttaminen

Henkilötiedon käsittelyssä tulee noudattaa EU:n yleistä tietosuoja-asetusta.

Yleisistä tietosuojaperiaatteista on säädetty EU:n yleisessä tietosuoja-asetuksessa ja niitä ovat lainmukaisuus, kohtuullisuus ja läpinäkyvyys, käyttötarkoitussidonnaisuus ja tietojen minimointi, täsmällisyys, eheys ja luottamuksellisuus sekä säilytyksen rajoittaminen. Tietojen luovutuksissa korostuu erityisesti tietojen minimointiperiaate. Edellytyksenä tietojen luovuttamiselle opiskelijarekisteristä on, että tietojen luovutuksessa noudatetaan yleisiä tietosuojaperiaatteita.

EU:n tietosuoja-asetuksen minimointiperiaatteen mukaan luovutettavien henkilötietojen on oltava asianmukaisia, olennaisia ja rajoitettuja siihen, mikä on välttämätöntä käsittelyn tarkoituksen kannalta.

Tiedon luovuttaminen opiskeluhuollosta

Oppilas- ja opiskelijahuoltolain (1287/2013) 18 §:n mukaan opiskeluhuoltoa toteutetaan yhteistyössä opiskelijan ja hänen huoltajiensa kanssa. Käytännössä voidaan katsoa, että väkivallan tekijään kohdistetaan opiskeluhuollon palveluita.

Jos opiskelija siirtyy toisen koulutuksen järjestäjän koulutukseen, aikaisemman koulutuksen järjestäjän on pyydettävä opiskelijan taikka, jollei hänellä ole edellytyksiä arvioida annettavan suostumuksen merkitystä, hänen huoltajansa tai muun laillisen edustajansa suostumus siihen, että uudelle koulutuksen järjestäjälle voidaan siirtää opiskeluhuollon asiakasrekisteristä sellaiset salassa pidettävät tiedot, jotka ovat tarpeellisia opiskeluhuollon jatkuvuuden kannalta (oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 23.3 §).

Koulutuksen järjestäjä voi siten luovuttaa opiskeluhuoltopalveluille ne tiedot, jotka ovat tarpeellisia opiskeluhuollon jatkuvuuden kannalta, ja joihin on opiskelijan tai hänen laillisen edustajansa suostumus. Opiskeluhuollon jatkuvuudella tarkoitetaan sellaisia tietoja, joihin opiskeluhuoltopalvelujen ammattilaisilla on tiedonsaantioikeus. Lisäksi tietoja luovutetaan siinä laajuudessa, kuin se on välttämätöntä tietojen käyttötarkoituksen eli yksilökohtaisen opiskeluhuollon järjestämistä ja toteuttamista varten. Opiskeluhuollon jatkuvuuden kannalta välttämätön tieto on salassa pidettävää tietoa, jota tarvitaan oppilaan tai opiskelijan tuki- ja palvelutarpeen arvioimiseksi, jatkuvuuden turvaamiseksi ja oikea-aikaisen tuen varmistamiseksi opiskelupaikkaa vaihdettaessa tai opintojen edetessä. Välttämättömyys on arvioitava tapauskohtaisesti.

Lisäksi oppilas- ja opiskelijahuoltolain 23 §:n 4 momentissa säädetään oma-aloitteisesta ilmoitusoikeudesta poliisille. Säännöksen mukaan laissa tarkoitettuja tehtäviä hoitavalla on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus ilmoittaa poliisille henkeen tai terveyteen kohdistuvan uhkan arviointia ja uhkaavan teon estämistä varten välttämättömät tiedot, jos hän tehtäviä hoitaessaan on saanut tietoja olosuhteista, joiden perusteella hänellä on syytä epäillä jonkun olevan vaarassa joutua väkivallan kohteeksi.

Tiedon luovuttaminen opetuksen järjestäjien välillä

Opetuksen järjestämisen kannalta välttämättömät tiedot toimitetaan salassapidon estämättä viipymättä toiselle opetuksen järjestäjälle tai lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen järjestäjälle. Vastaavat tiedot voidaan antaa myös uuden opetuksen tai koulutuksen järjestäjän pyynnöstä.

Kun esiopetukseen osallistuva lapsi siirtyy toisen opetuksen järjestäjän 26 a §:n mukaiseen esiopetukseen tai 26 §:n mukaan järjestämään perusopetukseen, on aikaisemman opetuksen järjestäjän salassapitosäännösten estämättä viipymättä toimitettava lapsen opetuksen järjestämisen kannalta välttämättömät tiedot uudelle opetuksen järjestäjälle. Vastaavat tiedot voidaan antaa myös uuden opetuksen järjestäjän pyynnöstä (POL 40.5 §)

Tiedon luovuttaja harkitsee, mikä on opetuksen järjestämisen kannalta välttämätöntä tietoa ja hän on vastuussa siitä, mitä tietoa siirtää ja että toimii lainmukaisesti. Opiskelun järjestämisen kannalta välttämätön tieto on tieto, joka on tarpeen opiskelijan opetuksen ja ohjauksen suunnittelussa ja toteuttamisessa. Tämä sisältää oppimisedellytykset, tuen tarpeet, opiskelukyvyn ja aiemman osaamisen, jota käytetään opintojen mukauttamiseen.

Lisäksi oppilas- ja opiskeluhuoltolain tavoin perusopetuslain 40 §:n 6 momentissa säädetään oma-aloitteisesta ilmoitusoikeudesta poliisille. Säännöksen mukaan perusopetuslaissa tarkoitettuja tehtäviä hoitavalla on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus ilmoittaa poliisille henkeen tai terveyteen kohdistuvan uhkan arviointia ja uhkaavan teon estämistä varten välttämättömät tiedot, jos hän tehtäviä hoitaessaan on saanut tietoja olosuhteista, joiden perusteella hänellä on syytä epäillä jonkun olevan vaarassa joutua väkivallan kohteeksi.